

УДК:
321.01

Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIII) X, vol=30
Бр. 4 / 2011.
стр. 19-35.

Ксенија Мартиновић
Београд

САВРЕМЕНИ ТЕОРИЈСКИ КОНЦЕПТИ НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ*

Сажетак

У раду се одређују савремени концепти националне државе из угла теорије политике и наглашава њихов ближи карактер са становишта науке политикологије религије, као посебне политиколошке дисциплине која блиско коореспондира са политичком теоријом. Овде је аутор анализирао и како су неки теоријски концепти националне државе утицали на саму историјску праксу, често и злоупотребљени у самом политичком деловању. Објашњено је како је политичка инструментализација нације омогућила продор национализма и како опстају неки националистички митови.

Кључне речи: Нација, национална држава, национализам, европоцентризам, националистички мит, религија и политика

ПОЈАМ НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ И РАЗЛИЧИТЕ ТЕОРИЈЕ О НАЦИЈИ И НАЦИОНАЛНОЈ ДРЖАВИ

Навешћемо на самом почетку, шта о појму националне државе каже *Едгар Морен*, који је написао овај текст специјално за ридер «*Теорија политике*» проф. др Драгана Симеуновића. Он пише да националне државе настају у дужем историјском периоду, почев од 18. века и обликују се на различите начине. Полазећи из

* Овај концепт је део магистарског рада «*Политичке оријентације у делима владике Николаја Велимировића*», одбрањеног на Факултету политичких наука у Београду, 07.07. 2010. год.

средишта монархијске власти као што је био случај у Француској, Енглеској, Шпанији, Португалији или мало пре тога конституисањем Америчке националне државе ослобађањем колонија у односу на метрополу као федералне националне државе. Два модела: француски и амерички послужиће као општи и еманципаторски. Од почетка 19. века, САД надахњују побуне становништва које изнедрују нације Латинске Америке. У Шпанији католичка реконквиста, у Француској буржоаска револуција, у Немачкој и Италији колективни полет који ће повући два краљевства пруско и пијемонтско, стварању велике националне државе. У Грчкој, Бугарској, Румунији, Србији идеја нације предходи стварању државе, али је и ствара кроз еманципаторску борбу народа против Отоманског царства. Распадом Отоманског и Аустроугарског царства у 20. веку завршава се процес стварања националних држава за народе који су раније били лишени те могућности. После II светског рата, побуна унутар великих колонијалних царстава је борба за националну еманципацију кроз модел националне државе. ¹⁾

Национална држава је комплексан појам. Она обухвата територију, државни апарат, политички систем, културну и религијску заједницу. ²⁾

Нација би се могла дефинисати као историјским развојем припремљени и савременом друштвеном поделом рада (робноновчаном привредом) условљени специфичан облик трајне људске заједнице у којој се на ширем друштвеном плану остварује нужни степен комплексне економске, политичке и културне интеграције друштвеног живота, свих процеса њихове репродукције и то квантитативно виши облик интеграције. Модерним нацијама и националним државама инхерентна је тежња да у потпуности апсорбују у себе све индивидуе и све уже групе у свом саставу, да наметну максимално поистовећивање делова са целином.

У тежњи да остваре своју доминацију над тоталитетом човекове личности, над материјалним и духовним условима и детерминантама његове друштвене егзистенције, ове заједнице и организације су искључиве према свим другим друштвеним субјектима који би могли да имају сличне претензије. Вековна борба духовне

1) Морен, Едгар, *Појам националне државе*, а овде преузето из књиге : Симеуновић, Драган, *Теорија политике*, ридер, први део, практикум, Наука и друштво, Београд, 2002, стр. 108.

2) Марјановић, Јован, *Теорија политике*, Универзитет у Београду, Београд, 1996.

и световне власти, цркве и државе, око примата у структури власти и глобалног друштвеног поретка, показује колико је значајно ово питање које ће се наново отварати у свакој друштвено историјској етапи развоја. Од тога које заједнице или организације, у којем степену и у којим формама симболизују и остварују јединство глобалног друштва са којим се њихови делови поистовећују, зависи у великој мери и природа свих других односа у датом друштву, претпостављени и стварни степен унутрашње друштвене кохезије, степен остварене, односно могуће независности, слободе или неслободе појединца и друштвених група. Али ово је у исто верме и њајнеприступачнија, најмистификованија страна изузетно сложене проблематике нације и национализма.

И модерне нације спадају у ред глобалних етносоцијалних заједница, али у исто време представљају нов квалитет у историјском процесу интеграције друштвеног живота и облика индентификовања појединца са социјалном средином којој припада.

Елементи заједништва из којих се састоји друштвено биће нације производ су многих векова историјског развоја и укрштања различитих утицаја. Заједнички језик, економска повезаност, заједничка свест која се формира под утицајем заједничке “ историјске судбине ” и предања о заједничким борбама, страдањима и победама у прошлости, тековине националне културе, од митова и обичаја до уметничких и научних остварења, одређене црте колективног карактера и менталитета које се развијају из нагомиланог искуства, устаљених облика понашања, сва та грађа из које се формира нација, има своју дугу и сложену генезу. Та историјска димензија даје нацији њена специфична обележја. Због тога постоје особени путеви формирања нације у појединим деловима света и у појединим случајевима, конкретне карактеристике појединих нација, њихове аспирације и понашања и њихови односи са другим нацијама .³⁾

Државу треба схватити као националну институцију. За разлику од античког полиса (града - “државе”), национална држава не само што обухвата више градова, него и знатно ширу територију и становништво које се одликује претежно националном хомогеношћу, иако ова хомогеност готово ни у једној националној држави није потпуна.⁴⁾

3) Видети: Марјановић, Јован, *Теорија политике*, Универзитет у Београду, Београд 1996.

4) Исто.

Привредна целовитост територијалне националне државе (тржиште) условљава њену политичку целовитост којом се укида феудална расцепканост. Тај моменат је одлучујући за укидање феудалне сталешке монархије коју смењује апсолутна монархија као први облик територијалне националне државе. Ако је политички аксиом античког полиса био заједница (коинонија) са циљем аутаркије, аксиом националне државе као институције је сувереност која искључује конкуренцију сваке партикуларне власти (“државе у држави”), а ослања се на рационално право са којим се укидају све (сталешке) привилегије. Модерним државама (са изузетком такозваних “социјалистичких држава“) је заједничко тло грађанско друштво. Али степен развијености тога друштва је битан и за степен развијености самих националних држава. Њихове “националне“ посебности и разлике нису само у њиховом различитом националном пореклу у дословном смислу речи него и у њиховој историјској развијености која се креће од апсолутистичких монархијских облика, преко уставне и парламентарне монархије до демократске републике.⁵⁾

У националним државама долази до погодби између поданика и власти, наступа за човека једно сигурније и сношљивије унутрашње уређење. Социјалу основу свему томе представља рана појава и утицај грађанског менталитета у друштвеном животу, кога подстичу књижевност, филозофија, дух критички и слободна мисао која се шири. Наравно још увек је велику улогу играло хришћанство.⁶⁾ Захваљујући хришћанској вери, Каролиншка династија је рецимо на Западу створила код људи друштвене навике, дисциплине и друге услове цивилизованог живота.⁷⁾

Порука цркве да се обожава и поштује Христ значила је развој универзализма и надрасала је свуда по Европи већ тада зачет процес уобличавања и хомогенизовања народа и њихова прерастања у нације. Истина Христ није познавао народ. Он се кретао у космополитској равни човек и човечанство, појединац у људском роду. Захваљујући Христу, Европа се најпре космополитизовала, док се национализам у Европи развио касније, мада га срећемо и пре, (у Египту), иако национализам није потпуно супротан Исусовом уче-

5) Исто.

6) Исто.

7) Видети: Јаковљевић, Драган, «Верске разноликости и толеранција», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год 2, бр. 2, јесен 2008.

њу и космополитизму. Не само национална, већ уопште држава, почива на ове две компоненте, на национализму и космополитизму и оне се само у њој сједињују.

Просветитељски занос имао је за последицу не само буђење људске савести већ и националне. Просветитељи су први појам националне заједнице испунили садржајима хришћанског појма заједништва. Тако су социјална праведност, економска једнакост, пацифизам, очинска брига, постали сад циљеви националне државе, задаци владајућих и владавине. Нација и национална држава сада су схватане као могућност да се оствари праствара нада да би друштво могло бити тако организовано, да у њему буде задовољена свачија потреба за праведношћу.⁸⁾

СЛАБОСТ ЕВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТЕОРИЈА НАЦИЈЕ И НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ

Слабост многих теоријских концепата и тумачења националног феномена и лежи у томе што се не уочава довољна повезаност али и противречност између континуираних историјских процеса који предходе формирању нације и самог момента настајања новог квалитета у односу на предходну еволуцију.⁹⁾

Процеси развијања модерних нација почели су како смо видели, у развијеним земљама Европе у једном дужем периоду и то су били једини примери онога што ће постати појава светских размера. Отуда су сва изучавања националног феномена полазила од историјског искуства стеченог на Западу. Касније су процеси формирања модерних нација узели широк замах у другим деловима света, али се задржало мишљење да је оно што се дешавало у западноевропским земљама у 18. и 19. веку, дало један историјски прототип ових друштвених преображаја и да су карактеристике које су се испољиле у том периоду, на том подручју, опшеважеће, без обзира на доста различите историјске услове у којима су се ти процеси одвијали у земљама “трећег света” и у земљама некадашњег “реал социјализма.” Бројне студије и истраживања ових проблема у другим деловима света остала су углавном на нивоу студије случајева. Важећа схватања са унапред прописаним условима за до-

8) Исто, стр. 71.

9) Видети: Пашић, Најдан, «Нација и национализам», *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 705-724.

бијање “пропуснице” у елитни клуб модерних нација имају често сколастички карактер и била су тешко примењива на разноврсну и пребогату реалност. Инсистирања на “обавезном” “европском” моделу, стварају тешкоће и забуне и у теорији и у пракси.

Крајност у европоцентричном третирању нација, садашњих и оних у настајању, чине схватања да нације у модерном смислу речи настају искључиво у кругу западноевропске цивилизације и да земље које нису учествовале у тим процесима не могу развити посебне националне индивидуалитете. И један научник, историчар светског гласа Арнолд Тојнби (Toynbee) сврстао се међу заступнике оваквих схватања. У књизи *Свет и Занад (The World end West, New York, 1953)*, Тојнби каже да је национална држава само спољни увоз с гледишта афричких земаља, увоз под утицајем престижа и снаге западног света, што се не ослања ни на потребе ни на услове афричких земаља. И за Тојнбија, дакле, национална држава је специфичан производ развоја у западним земљама у једном одређеном историјским периоду, а не нека универзална појава и тековина светско историјског развоја.

Раскорак и директни конфликт између поставки класичне европоцентричне теорије нација и националних држава и друштвене реалности савременог света, врло је уочљив и стално се повећава. Зато оне све теже могу да се одрже. Напротив уз све шира сазнања из ове области, може се очекивати продор научног проучавања националног феномена у савременом свету.¹⁰⁾

ПОЛИТИЧКА ИНСТРУМЕНТАЛИЗАЦИЈА НАЦИЈЕ И ПРОДОР НАЦИОНАЛИЗМА

Савремена нација и национална држава, спадају у сферу идеологизираниог мишљења оптерећеног многим априорним судовима и дубоко укоревеним предрасудама у погледу сопствене нације и припадника других нација. Нација није само објективно дати сегмент друштвене реалности него и субјективна категорија “духовни принцип” како би то рекао Ренан. Припадност нацији укључује субјективно осећање припадности тој нацији, тј. укључује елемент већ обличене националне свести.¹¹⁾

10) Видети: Пашић, Најдан, «Нација и национализам», *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 710-711.

11) Исто

У томе и лежи значај националне идентификације, тј субјективног поистовећивања појединаца и ужих група којима припада, са широм националном заједницом. Нација је задобила тако велики значај у животу савременог груштва, у друштвениј свести, због тога што се управо преко ње остварује процес субјективног поистовећивања појединца са одређеном глобалном заједницом. То је преломни моменат. Та идентификација није само свесна и спонтанна, није само рационална него и емотивна. Нема нације без идеологије. Нема националне идеологије која би била “непристрасна”, “самокритична” и “емотивно неутрална”, “ слободна од страсти и предрасуда”. Напротив предрасуде и митови, мистика тла и крви, фетижизација прошлости на чему се темеље данашње и сутрашње националне аспирације све су то неизбежни састојци националних идеологија.

Као што је тачно примећено, обликовање националне свести, формирање представа припадника нације о сопственом националном идентитету је изузетно сложен и више емотиван, него рационалан идеолошки процес. Тражити од националне идеологије да она буде нешто што је у противречности са самом њеном природом и функцијом, уствари је чиста утопија која отежава рационалну борбу против негативних страна и агресивне експанзије националних еуфорија.¹²⁾

Све значајнија улога националне државе у животу савременог друштва наметнула је потребу, већ у 19. веку, да се основне идејне струје тада преовлађујуће социјалистичке и идеологије либерализма, одреде према националном феномену.¹³⁾ Либерални демократски теоретичари 19. века феномен националног посматрају као предуслов за ширење оквира привредне активности на све шира подручја ослобођења контроле државе и административног мешања у токове проширене репродукције. Према Џону Стјуарту Милу и другим либералним мислиоцима, основни историјски смисао и оправдање интеграције која се врши на осниву јачања и ширења националне државе само је једна нова, кавалитативно виша степенница у историјској тенденцији повезивања све ширих простора на којима се друштво уједињује као у оквиру деловања

12) Исто, стр. 712.

13) Видети: Ђурић, Живојин, «Православна религија у Србији и неолиберална економска политика», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије у верску толеранцију, год. 1, бр 1, Београд, 2007, стр. 85.

економских законитости. Формирање нације је оправдано и нужно уколико служи овој општој тенденцији ширења основа комплексне друштвене интеграције. Либерални теоретичари су сматрали да само нације и националне државе које прекорачују одређени праг величине у погледу простора који обухватају и становништва које се у њима интегрише, имају своје историјско правдање и могу бити признате као нове нације. Овај критеријум је примењиван доста строго, тако да су познати теоретичари либерализма поставили питање може ли Ирска бити посебна национална држава ако се зна да има релативно мали број становника и ограничену територију. И истакнути теоретичар национализма и националне државности Мацини, сматрао је да у Европи има места само за десетак великих нација.

У савременој научној литератури која се бави феноменом нације и национализма све више се учвршћује сазнање о кључној улози коју има нација, односно национална држава у повезивању прошлих генерација са овим данашњим и са онима који ће сутра доћи. Преношење целокупне културне баштине и једног устаљеног система вредности, остварује се све више преко националне свести и националне државе која подржава тај континуитет развоја нације.

Модерна национална држава има, разуме се, и врло развијене идеолошке апарате за остваривање те своје функције, школске и васпитне установе и организације сваке врсте и нарочито масмедиа, а колико су они под контролом државе зависи од природе политичког система (колико је он демократски или пак ауторитаран).

Хомогенизација нације око јединственог националног интереса показује се као врло ефикасан инструмент транспоновања свих унутрашњих конфликта и сукоба интереса на спољни план. Прогнани са сцене свакодневног политичког живота у име очувања јединства националних интереса, нерешени интересни конфликти добијају свој идеологизирани вид на ширем друштвеном плану, и сваки од тих интереса појављује се на том плану у изокренутом и искривљеном виду.¹⁴⁾

То сужава могућност за редовно и регуларно разрешавање интересних конфликта механизмима плуралистичке демократије, а са друге стране, продубљује, јача и заоштрава конфликте међу

14) Видети: Пашић, Најдан, «Нација и национализам», *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 713.

нацијама као хомогеним целинама са својим већ формираним “националним програмима”. Конфликти интереса, и крупних и ситних, подижу се тако на ниво сукоба интереса заједнице. Тако се вештачки продубљују, све до потпуне искључивости поделе у широј заједници; идеолошки живот друштва, беспопштедни ”медјјски рат“ који се водио у бившој Југославији то најбоље показује. У условима хомогенизације нације око јединственог националног интереса, мења се и правни основ легитимности власти. Уместо непосредне интересне конфронтације и решавања стварних и конкретних интересних конфликта компромисима а у принципу већинског одлучивања, тежиште одлучивања преноси се на шири национални план и једини начин да се интересни конфликти реше јесте нагодба међу онима који су присвојили монопол одлучивања о општим интересима. У многонационалним заједницама то значи увек и политизацију интереса, што се онда решава нагодбама оних осамостаљених политичких врхова који имају монопол иступања у име “непоресивих” националних интереса.

Према томе, монопол интерпретације друштвене стварности који ужива владајућа политичка елита, даје тој елити огромне могућности да волунтаристички кроји и прекраја фиктивне слике друштвене реалности. Међутим то има за последицу и потпуно онемогућавање критичког научног увида у стварност до критичне границе која поништава способност друштва и његових организованих снага да се ефикасно и благовремено боре против опасности које му прете.¹⁵⁾

*АСИХРОНИЈЕ У НАСТАНКУ НАЦИЈА:
”СТАРЕ” И «НОВЕ НАЦИЈЕ“ И НАЦИОНАЛИСТИЧКИ
МИТ О “ ИСТОРИЈСКИМ ” И “ НЕИСТОРИЈСКИМ
НАРОДИМА “*

Историјски процес формирања нових нација и националних држава не даје основу за било какав оптимизам у смислу очекивања хармоничних друштвених односа у будућности. Сложене ситуације и тешки проблеми настају тамо где се неравномерни процеси политичког конституисања нација одигравају на релативно уским геополитичким просторима и под јаким утицајем спољних

15) Исто, стр. 714 и 715.

чинилица као што су борба за “интересне сфере” и сукоби освајачких аспирација међу раније насталим државним творевинама, царствима и империјама. Идеје водиле и политичке аспирације нације у настајању увек су деструктивне и превратничке у односу на постојеће стање и већ успостављене међународне односе. Због тога је тешко и претпоставити хармоничне и усклађене односе између историјски старијих и нових нација, оних које су већ оствариле своје претензије на сопствену националну државу и оних који се за њу тек боре. “Закасне” не дочекује ни слободан, незапоседнут геополитички простор за њихов будући развој, ни добродошлица оних политичких сила (државних творевина старијег датума) које су тај простор већ запоселе. Што је ужи и изолованији геополитички простор на коме се стварају овакве конфликтне ситуације то су оштрина и сложеност тих конфликта већи.¹⁶⁾

Објективне противречности условљене неравномерним и непредвидивим токовима историјски процеса формирања модерних нација послужиле су као “емпиријска основа “теорије о “историјским” и “неисторијским” народима (“нацијама у могућности”). Овај теоријски концепт, који вуче своје порекло још од Хегела, био је широко прихваћен и примењиван: њиме су се користили и Маркс и Енгелс и више њихових следбеника, али и идеолози конзервативних друштвених снага, теоретичари и проповедници фашизма и расизма. Према овом концепту, који има и данас своје бројне заступнике и свесне и несвесне следбенике, етничке групе и народи, који се боре за своју политичку еманципацију, за формирање сопствених суверених националних држава, могу се поделити на две групе, на “историјске” који су већ створили своје националне државе, односно који имају све потребне могућности и способности да их створе, и оне друге “неисторијске народе” који немају те потребне услове и способности, који нису “државотворни” и који су због тога унапред осуђени да, пре или после, нестану са историјске сцене, односно да буду потчињени историјским народима и од њих асимилирани и апсорбовани.

Заступници и заговорници овог схватања узимају чињенице и примере из ближе и даље историје који говоре о томе да су у прошлости па све до данашњих дана постојали бројни народи и етничке групе (“нације у могућности”) који су попут водених цве-

16) Видети: Пашић, Најдан, «Нација и национализам», *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 715.

това егзистирали само неко време и затим су нестали у вртлозима конкретних историјских збивања, не остављајући за собом видљивог трага, док су други (државотворни народи) успели да изграде моћне и трајне државне творевине и тако постали “ субјекти и творци историје “. Ова законитост важи, наводно и за садашњу фазу историјског развоја, с тим што је данас, гледано у светским размерама силно порастао број “ нација у могућности ” које траже за себе признање права на сопствену националну државу.¹⁷⁾

Историјско искуство показује да је хегелијанско схватање које “ у принципу ” дели народе на “ историјске ” и “ неисторијске ”, било производ идеологизираних филозофија историје и да је одувек било у служби националистичке митологије и митоманије.¹⁸⁾ Одвајајући се од историјске емпирије, филозофска спекулација раскинула је везу са елементима научно критичког мишљења и отишла у метафизичку конструкцију. Критичко испитивање специфичних услова и увек врло сложених околности у којима се у сваком конкретном случају одигривала историјска драма бржег или споријег, успешнијег или неуспешнијег формирања модерних националних држава уступило је место схватању да је пресудан чинилац у тим процесима предестинаност и урођена државотворност појединих народа због чега је управо њима и припала улога градитеља државних творевина релевантних за историју. За друге народе у тој историји нема и не може бити места.

Шире прихватање теорије о изузетној државотворној способности појединих народа и њиховој предодређености да буду, због тога, носиоци светског историјског прогреса (самопотврђивања Хегелове “ апсолутне идеје ”) што је било карактеристично за немачку филозофију и њен живот у првој половини 19. века, стоји у директној вези са све снажнијом тежњом да стварање ноћне немачке националне државе која би имала доминантну улогу у Европи подређујући друге “ неисторијске ” (пре свега словенске) народе својој доминацији.

Био је потребан само један релативно мали корак, да би се од историјско филозофске концепције о историјским и неисторијским народима доспело до “ теорије ” о « Herren - Volk » , о немач-

17) Исто, стр. 716 и 717.

18) Видети: Копли, Р. Грагори, «Пут ка миру на Балкану поплочан је лошим намерама», *Политикологија религије*, Центар за плоучавање религије и верску толеранцију, год. 1, бр. 2, Београд, јесен 2007.

ком народу као “народу господара”, коме, на основу његове “државности” припада природно право да себи подређује друге (неисторијске) народе и да их држи под својом влашћу или да их апсорбује. У време Хитлеровог Трећег Рајха, као што је добро познато, ова теорија постала је идеолошка окосница великонемачког националистичког мита и нацистичко фашистичке идеологије уопште.

Хегелово схватање о државотворним народима који имају своју историјску мисију, и другим народима, који су без тих квалитета па према томе и без будућности, служио је и служи и данас као идеолошка подлога и оправдање међународног поретка заснованог на хегемонизму и експлоатацији.

УТИЦАЈ РЕЛИГИЈЕ НА ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ

У новонасталим етнички недовољно «чистим» државама главни извор конфликта је дефинисање државне територије као националне и то између владајуће нације и етничких мањина.

Што се тиче религије, она је постала незаобилазни репер за утврђивање посебности идентитета као важна мера разликовања и сродности са другим етничким групама. Тако је специфично за новонастале националне државе да се у њима нације увек идентификују и строго монорелигијски, чиме се врши разликовање од етничких мањина, док у националним државама, затеченим у савремености, то није случај.

У зависности која нација, а тиме и вера доминира у етнички и религијски мешовитим срединама, тј. друштвима, у сфери политичке власти, новоформиране националне државе профилирају свој религијски image - чија вера онога и власт, а не само чија власт онога и вера. То код мањина изазива осећај вредности другог реда и мањине и њене вере. Религиозне разлике доприносе заостравању националних нетрпељивости. Најмање нетрпељивост се у националним државама, по правилу исказује према религијски сродним етничким групацијама.

Проф. др Мирољуб Јевтић у књизи *«Религија и политика - увод у политикологију религије»*, о овом проблему пише тврдећи да у југословенској политичкој науци проблем религије и њен утицај на политички живот ни издалека није довољно проучаван. Он објашњава :

«Види се да се бивша СФРЈ распала под теретом националних противречности, које су између осталог условљене и религијским разликама. Најозбиљнији аналитичари већ дуго указују на то. Нажалост њихова настојања су све до скоро морала бити завијена у идеолошке обланде јер би свако отворено анализирање стварности било идеолошки анатемисано и носило би опасне последице по рад и живот аутора. Један од оних који су отворено говорили о проблему јесте историчар Милорад Екмечић у капиталном делу «Стварање Југославије 1790 -1918»¹⁹⁾. На основу мишљења Милорада Екмечића, религија, тј. њено социјално и политичко учење, игра пресудну улогу у нашем друштвеном животу. Посебно је важно да се утицај религије на профилисање политичких ставова и политичког живота не одражава увек директно, бар не код свих религија, па се њени утицаји не могу директно одмах приметити, али се, како Екмечић каже осећају «као тишина у подруму». Религија је покретач политичког понашања и њено политичко и друштвено учење даје основу и путоказе а не непосредну политичку праксу.²⁰⁾ Уз сво уважавање мишљења академика Екмечића, он је проучавао улогу верског фактора, највише бацајући акценат на социјалну доктрину хришћанства, поглавито католицизма. Много мање се бавио исламском политичком теоријом, па је треба допунити.»²¹⁾

Према поимању самих муслимана, пише даље Проф. Јевтић, тј. њихових верских ауторитета, али и политичкој пракси, исламска социјално политичка теорија је много више уочљива у свакодневном животу муслимана,²²⁾ него слична хришћанска теорија у животу својих следбеника, јер ислам је у принципу «дин ва давла» и вера и држава. Исламски мислилац Маудуди објашњава, «ислам је арапска реч која значи подчињавање, покорност. Као религија ислам проповеда потчињеност и тоталну покорност Алаху». Види се да, на основу мишљења самих муслимана, бити муслиман значи покоравати се свуда и у сваком тренутку бићу које је творац света. Појам дин (арапска вера) за ислам представља комплетни концепт,

19) Екмечић, Милорад, *Стварање Југославије 1790-1918*, Београд, 1989, а овде преузето из књиге: Јевтић, Миролуб, *Религија и политика*, увод у политикологију религије, Институт за политичке студије, Београд, 2002. стр. 52.

20) Исто.

21) Јевтић, Миролуб, *Религија и политика*, *Увод у политикологију религије*, Институт за политичке студије, Београд, 2002, стр. 52.

22) Видети: Сахиб, Абдулмахди, Цафар, «Арапско виђење балканских муслимана: покушај расветљавања улоге исламских фундаменталиста», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 2, бр. 1, Београд, пролеће 2008.

теорију, идеологију, филозофију, закон, пут и систем живота усмераваћи човека свему у космосу и спиритуелном свету од рођења па до смрти.²³⁾

На територијама бивше СФРЈ, објашњава Јевтић, веома су снажан утицај оставиле три велике верске заједнице: православна,²⁴⁾ католичка и исламска, али уз присуство малих конфесионалних група. Утицај религије на политичко понашање могао се осетити и кроз полувековно трајање друштва реал социјализма. После ове констатације поставља се питање: како се за време социјалистичке идеологије, као владајуће друштвене доктрине, осећао утицај религије на политику, кад је религија званично била проглашена друштвеним злом. То се осећало нарочито кроз политику решавања националног питања.

По Јевтићу, најкарактеристичнији је пример решавања македонског и црногорског. Мада су равноправност македонске нације изборили комунисти који су у принципу били вулгарни материјалисти, за један од важнијих атрибута македонске нације и националне државе узели су и аутокефалну православну цркву. Слична је била ситуација у Црној Гори. Тамо где је црногорство било само и увек регионално одређење, а где је несумљива национална припадност људи православне вере била српска, пут расрбљавања је ишао преко уништења црквене инфраструктуре. Српски комунисти нису ни били свесни колико су допринели слабљењу српске националне свести у Црној Гори рушећи православну цркву.

Све је то дошло још више до изражаја приликом формирања муслиманске нације. Мада је свима јасно да појам муслиман има искључиво верско значење, јер је изведен из појма ислам и означава човека који прихвата ислам, тј. који му се потчињава, овај термин је мимо свих светских утврђених критеријума у Југославији узет за име једног од југословенских народа. Логично оправдање за овакав поступак је познато, али су научни критеријуми приликом «конституисања» муслиманске нације у потпуности отишли у други план.

23) Јевтић, Миролуб, *Религија и политика*, увод у политикологију религије, Институт за политичке студије, Београд, 2002, стр. 53.

24) Видети: Новаковић, Драган, «Став напредњачке странке према СПЦ», *Политиколгија религије*, Центар за проучавање религије и верку толеранцију, год. 1, бр. 2, Београд, јесен 2007.

Једноставно речено, закључује проф. Јевтић, пошто је југословенски социјалистички политички систем био од самог почетка утемељен као национални, мада је формално представљен као радничко-класни, било је логично да једна велика етничка група која је непосредно југословенска, али која не жели да буде ни српска ни хрватска мора да добије путеве за своју политичку артикулацију.²⁵⁾ И тако јој је дозвољено да се конституише као нација, да би могла равноправно да учествује у расподели политичких вредности.²⁶⁾

Ksenija Martinovic

MODERN THEORETICAL CONCEPTS OF NATIONAL STATE

Summary

In this text, author defined the modern concepts of national state from theory of politics point, and accent its nearly character from the political science view, as a particular politicalological discipline, which closely corresponds with political theory. The author analyzed how some theoretical concepts of national state influence at historical practice, often malicious in some political activity.

The article describes how the political instrumentalism of nation makes possible nationalism breakthrough, and how some national myths hold out.

Key Words : Nation, national state, nationalism, euro-centralism, national myth, politics and religion

ЛИТЕРАТУРА

- Грагори, Р. Копли, «Пут ка миру на Балкану поплочан је лошим намерама», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 1, бр. 2, Београд, јесен 2007.
- Ђурић, Живојин, «Православна религија у Србији и савремена неолиберална економска политика», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, књ. 1, бр. 1, Београд, пролеће, 2007.
- Јаковљевић, Драган, «Верске разноликости и толеранција», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 2, бр. 2, Београд, јесен, 2008.

25) Видети: Новаковић, Драган, «Исламска заједница у функцији остварења албанских националних интереса», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 1, бр. 1, Београд, 2007, стр. 173.

26) Видети: Јевтић, Миролуб, *Религија и политика*, Институт за политичке студије, Београд, 2002, стр. 54.

- Јевтић, Мирољуб, *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009
- Јевтић, Мирољуб, *Религија и политика. Увод у политикологију религије*, Институт за политичке студије, Београд 2002.
- Јевтић, Мирољуб, *Religion and power. Essays an politology of religion*, Diocese of RAS - Prizren and Kosovo-Metohija, Prizren, 2008.
- Јевтић, Мирољуб, *Религија изазов политичкој науци*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2010.
- Јовановић, Слободан, *О држави*, Издавачка књига Геце Кона, Београд, 1922.
- Марјановић, Јован, *Теорија политике*, Универзитет у Београду, Београд, 1996.
- Новаковић, Драган, «Исламска заједница у функцији остварења албанских националних интереса», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 1, бр. 1.
- Новаковић, Драган, «Став напредњачке странке према СПЦ», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 1, бр. 2.
- Пашић, Најдан, *Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993.
- *Политичка енциклопедија*, Нација, стр. 599, Савремена администрација, Београд, 1975.
- *Православље и екуменизам*, Зборник текстова, Хришћански културни центар, Београд, 2005.
- *Salisbury Review*, Claridge Press, London, 1984.
- Сахиб, Абдулмахди, Џафар, «Арапско виђење балканских муслимана : покушај расветљавања улоге исламских фундаменталиста», *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, год. 2, бр. 1, Београд, пролеће 2008.
- Симеуновић, Драган, *Теорија политике - ридер*, Наука и друштво, Београд, 2002.
- *Социолошки лексикон*, Нација, стр. 378, Савремена администрација, Београд, 1982.
- *Социолошки лексикон*, Народ, стр. 386, Савремена администрација, Београд, 1982.
- Тадић, Љубомир, *Наука о политици*, Савремена администрација, Београд, 2002.
- *The Encyclopedia of Politics and Religion*, Washington D.C., Congressional Quarterly, 1998, 2 vol.
- *Хришћанска мисао*, Београд, 1995, 1996.
- *Хришћанство и европске интеграције*, Зборник текстова, Хришћански културни центар, Београд, 2003.

- Цвитковић, Иван, *Социолошки поглед на нацију и религију*, ДЕС, Сарајево, 2005.

Resume

The national states arise from long historical period, beginning from 18. century, and form in different ways. Start from the center of monarchists power, as it was a case in France, England, Spain, Portugal, or even before, with constitution of American national state releasing colony from metropolis, as federal states.

Two models of national state, French and American will serve as universal and emancipational. Beginning from the 19. century, U.S.A inspired rebellions of nations from Latin America.

In Spain Catholic Reconquista, in France bourgeoisie revolution, in Germany and Italy collective enthusiasm, pull two imperia: Prussian and Piemont to create big national states.

The national state phenomenon is complex and enclose territory, state government, political system.

Nation as in historical development prepared and modern classification of work caused, specific form of permanent society in which one in wide social plan realize indispensable level of complex social economical, political and cultural intergration, actually is a qualitatively higher form of that integration.

Europocentric approach, in modern meaning, treatment nations as a part of western european circle. Other states in that processes can't develop particular national singularity.

Modern nation and national state, are classify in sphere of ideological opinion load with many aprior judgement about own nation, and about members of other nations.

Peculiarity of the war which befall former Yugoslavia cannot be understood without considering the role of the national contradictories, restricted by religious distinctious.

However, scientific knowledge about influence between religion and politics, is not adequate, considering that all this influence growing all over the world.